

„Zobaczyć słonia” - o metodzie dramy w pracy wychowawczej.

Dzisiaj, w czasach szybko zmieniającej się rzeczywistości oraz poszukiwania wartości, wielu młodych ludzi nie potrafi odnaleźć się w swoim środowisku szkolnym, rówieśniczym. Nie potrafi określić tego, co dobre, a co złe. Nie wie, gdzie szukać wzorców, jakich dokonywać wyborów. Z moich doświadczeń wynika, że dzieci edukowane metodami podającymi, mają wprawdzie pewien zasób wiedzy, ale nie potrafią jej wykorzystać w sytuacjach problemowych. Aby dziecko potrafiło rozwiązywać problemy należy stwarzać mu możliwości dochodzenia do wiedzy w samodzielnie realizowanym procesie badawczym. W tym kontekście należałoby się zastanawiać nad poszukiwaniem nowych kierunków pracy z dziećmi i młodzieżą. Jednym z nich jest metoda dramy stosowanej. Dzięki jej stosowaniu korzyści osiągają zarówno uczniowie, ale także nauczyciele. Szczególnie nauczyciele odnajdują w sobie inspirację i motywację do odkrywania nieznanymi wcześniej możliwości pedagogicznych i metodycznych.

Niniejsze rozważania mają celu próbę odpowiedzi na następujące pytania, z którymi często spotykam się ze strony uczestników warsztatów dramowych. *Czy i w jakim celu pracować dramą? Jakimi metodami i jakimi technikami dramy się posługiwać, aby pomóc uczniom w zdobywaniu określonej wiedzy i umiejętności? Jak pomóc dzieciom w doskonaleniu i rozwijaniu siebie?*

Drama w krajach Europy jest uważana za jedną z najbardziej efektywnych metod edukacyjno-profilaktycznych. Wykorzystuje ona naturalną umiejętność człowieka do **wchodzenia w role**.

„Istnieje pewna wschodnia przypowieść opisująca zagadnienie dramy stosowanej:

Przed grupą osób postawiono słonia i poproszono, by powiedzieli, czym ów słoń jest. Zgadujący mieli zawiązane oczy i nie widzieli zwierzęcia. Pierwszy z nich stanął przy zwałistej nodze słonia i pewny siebie rzekł: »To na pewno jest drzewo«. Drugi, dotykając ciała zwierzęcia, zaprzeczył: »Nie, to nie jest drzewo, to oczywiście jest ściana«. Kolejny poczuł pęd powietrza – słoń wachlował się uszami: »Przecież to wiatrak!« – wykrzyknął. »Nie.... To wąż« – orzekła osoba dotykająca trąby słonia.¹ Zgadujący nie mieli możliwości rozpoznania słonia, każdy z nich miał bowiem dostęp tylko do jednej, najbliższej części zwierzęcia, nie widzieli przecież całości”.

Podobnie rzecz ma się z dramą. Tak jak ślepcy, ze wspomnianej hinduskiej opowieści, nazbyt często ulegamy pokusie skupienia się na najbardziej widocznych elementach działań - zwykle najłatwiejszych do nazwania. Podczas zajęć z nauczycielami proponuję im stanąć z boku, by z perspektywy spróbowali uchwycić problem – **zobaczyć słonia, a nie tylko jego elementy**.

Drama w praktyce

Nauczyciele uczestniczący w warsztatach nabywają umiejętności stosowania różnych technik dramowych, poczynając od prostych ćwiczeń i doświadczeń (ćwiczenia ruchowe, intonacyjne, mimiczne), poprzez wprawki dramowe, rzeźbę, stop – klatkę, kończąc na technikach związanych z wchodzeniem w role. Do walorów tej metody należy zaangażowanie wielu zmysłów: wzroku, słuchu, zmysłu kinestetycznego i zmysłu dotyku. Daje też możliwość docierania do problemów emocjonalnych dziecka poprzez wiele wymienionych już sfer odczuć. Zastosowanie polisensoryczności w analizie konkretnych

¹ *Drama stosowana jako narzędzie społecznej interwencji. Teoretyczne i praktyczne aspekty metody*, pod red. K. Markowskiej – Byczek, Stowarzyszenie Praktyków Dramy STOP-KLATKA, 2007, s. 19-24.

sytuacji pozwala jej się przyjrzeć i ocenić znacznie głębiej na różnych płaszczyznach – zobaczyć cały obraz a nie pojedyncze elementy.

Poniżej prezentuję opis struktury warsztatów, w których biorą udział nauczyciele.

Rozgrzewka

Pierwszy etap pracy obejmuje przygotowanie do pracy dramą, tzw. „rozgrzewkę”. Celem warsztatów wprowadzających jest zainteresowanie uczestników metodą. Dlatego stosuję techniki dramowe, które są atrakcyjne dla odbiorców, oparte na pracy z ciałem, energetyzujące, np. *Berek*, *Przekaz impuls*, *Wielki supel*, *Teksański okrzyk*² oraz stop – klatkę (oswojenie się z przyjmowaniem roli,) - oparte na tworzeniu krótkiego obrazu, rzeźbę i budowanie pomników (określanie stanów emocjonalnych, uczuciowych, rzeźba sytuacji konfliktowej) – *Machiny*, *Przedmioty z ciała*, *Historie ciałem opowiedziane*³, improwizację (przygotowanie do tworzenia postaci) – *Historia pojedynczych słów*, *Czyja to właściwie opowieść?*, *Współczesna bajka*⁴.

W efekcie uczestnicy warsztatów angażują nie tylko swój umysł, ale także serce, uczucia oraz ciało. Następuje uelastycznienie psychofizyczne uczestników, uwolnienie ich od napięcia, wykorzystanie nagromadzonej energii.

Wprowadzenie w historię - praca ze stymulatorami

Kolejnym etapem pracy z grupą jest praca z wykorzystaniem stymulatorów, rekwizytów oraz kart ról. **Stymulatory** ściśle określają role i sytuacje do odegrania, motywują do otwartego wypowiedzania się, są dobrym sposobem do zderzenia różnych punktów widzenia, nie wykluczając kreowania sytuacji negatywnych. **Sytuacje stymulowane** - to ściśle określenie ról i sytuacji do odegrania, które są fikcyjne, ale mogą się wydarzyć naprawdę.

Poniżej prezentuję przykłady listów, które zostały napisane podczas letnich warsztatów dla nauczycieli zorganizowanych w Regionalnym Ośrodku Metodyczno – Edukacyjnym *Metis* w Katowicach. Posłużyły one jako stymulatory w jednym z etapów pracy z grupą.

Droga mamo!

Piszę do ten list, bo wstydę Ci się spojrzeć w oczy, ale chciałbym Cię bardzo przeprosić za ostatnie wydarzenia. Wiem, że jesteś na mnie zła, że Cię nie słuchałem i robiłem co chciałem. Przez to narobiłem wiele kłopotu i wszystko się posypało – jak domino.

Po fakcie, muszę przyznać, że ten wypadek wiele zmienił. Wiele przemyślałem i cieszę się, że wszystko skończyło się tak, a nie inaczej. Teraz wiem, jak głupio postępowałem. Chciałbym się zmienić i proszę Cię, Mamo, abyś w to uwierzyła i zaufała mi. Pamiętasz, jak jeszcze niedawno odnosiłem sukcesy na treningach? A ja niestety wolałem kolegów, a teraz co? Koledzy zostawili mnie samego, kiedy potrzebowałem pomocy. Nie wiem czy będę mógł po tym wypadku wrócić do sportu?

² S. Clifford, a. Hermann, *Teatr przebudzenia. Praktyczny przewodnik dla instruktorów prowadzących zajęcia teatralne z młodzieżą*, Wydawnictwo Cyklady, Łódź-Warszawa 2003, s. 80-84.

³ Tamże, s. 123-125.

⁴ Tamże, s. 113-114.

Mamo bardzo Cię przepraszam i już nie martw się. Razem nam się uda. Zobaczysz będziesz ze mnie jeszcze dumna. Kocham Cię.

Drogi synu!

To co się wydarzyło, tego już nie cofniemy i nie mamy na to wpływu, ale mamy wpływ na to, co będzie. Uważam, że dostałeś solidną nauczkę. Wiem o wszystkim i martwię się o Ciebie. Teraz musimy razem przez to przejść. Jestem przy Tobie i pomogę Ci.

Dwa miesiące temu dostałam list od Twojej wychowawczynie, która pisała, że dzieje się z Tobą coś złego, ale zlekceważyłam ten sygnał, bo nie sądziłam, że jest to coś poważnego. Teraz wiem, że wpadłeś w nieodpowiednie towarzystwo. To co się stało nie zmieni na pewno moich uczuć. Jednak musimy porozmawiać o tym co się dzieje w Twoim życiu? Jestem Twoją matką i nie chcę Cię stracić.⁵

Co takiego wydarzyło się w życiu matki i syna? Spróbujmy zrekonstruować przebieg zdarzeń- od tak postawionego pytania zaczynają się warsztaty. Na podstawie stymulatorów - raportu policyjnego, karty informacyjnej o stanie zdrowia pacjenta z izby przyjęć, dyplomu z zawodów lekkoatletycznych, listu wychowawcy do matki, uczestnicy tworzą historię chłopca, nadając mu imię i próbując dociec, jakie były jego losy. Dzięki temu następuje identyfikacja z głównym bohaterem, staje się on bliższy dla uczestników zajęć, a historia zostaje uwewnętrzniona.

Rozmowa z bohaterami

Po chwili uczestnicy warsztatu mają możliwość porozmawiania z poszczególnymi bohaterami historii- chłopcem i jego matką, lekarzem, policjantem, wychowawcą, trenerem, kolegami. Służą temu „**gorące krzesła**”. Każdy uczestnik warsztatu może wcielić się w rolę i choć ta historia jest fikcyjna, to można ją tworzyć, w taki sposób, jakby się wydarzyła naprawdę. Można im zadawać pytania, pytać o motywację postępowania, emocje, uczucia, fakty z życia.

Czy już widzisz całego słonia?

To pytanie towarzyszy do końca pracy dramowej z grupą, która już w mniejszych grupach pracuje nad możliwymi i realnymi rozwiązaniami. Rozwiązanie może być zaprezentowane przy wykorzystaniu technik dramowych np. improwizacji, listu, scenki, kartki z pamiętnika, pomnika. Nam list posłużył jako stymulator, który stał się punktem wyjścia do sytuacji problemowej. W ten sposób członkowie grupy mieli wpływ na przebieg wypadków i przedstawiony problem. Nauczyciel tworzy sytuację edukacyjną, która wpływa na zmianę zachowań, przekonań i postaw. Uchwycenie problemu w sposób całościowy powoduje, że widzimy już całego słonia, a nie tylko jego poszczególne fragmenty.

O skuteczności dramy

W świetle teorii dramy oraz doświadczeń stosowania metody przez nauczycieli uczestniczących w warsztatach można uznać, że jest to metoda, której przydatność nauczyciele dostrzegają w modyfikacji siebie i własnego zachowania obserwowanego przez uczniów. Przykładem może być technika budowania pomników. Gest podniesionej ręki, skierowanej przeciwko osobie jest symbolem agresji, a ten sam gest, po przemodelowaniu pomnika, staje się symbolem akceptacji drugiej osoby. Prezentacja właściwych wzorców

⁵ Materiał zamieszczono za zgodą uczestników warsztatów.

zachowań jest dla dzieci i młodzieży sposobem na niwelowanie niewłaściwych zachowań i wzmacnianie postaw pozytywnych.

Z mojej praktyki wynika, że nauczyciele, którzy wykorzystywali dramę podczas zajęć obserwowali pozytywne zmiany relacji w grupie, zauważając następujące zmiany:

- Większe rozumienie,
- wzajemną współpracę w grupie,
- uzupełnianie się uczniów,
- integrację grupy,
- otwartość poszczególnych członków grupy,
- zaangażowanie,
- uczestnictwo w ćwiczeniach przejawiające się w podejmowaniu aktywności uczniów, inicjatywie i spontaniczności (często na zajęciach dydaktycznych uczeń nie ma takiej możliwości),
- analizowanie swojego postępowania i zmianę w zachowaniach, gestach, słowach.

Sami nauczyciele podkreślali, że ich rola też uległa zmianie – z wykładowcy stali się przewodnikami, wnikliwymi wychowawcami i obserwatorami zachowań. Podczas zajęć mieli okazję bacznie obserwować zachowania swoich wychowanków, wyciągać wnioski oraz „tu i teraz” dokonywać zmiany poprzez przemodelowywanie sytuacji trudnych i poszukiwanie jak najlepszych rozwiązań. Działania dramowe przyniosły wiele satysfakcji i radości nie tylko uczniom, ale nauczycielom.

Zasady pracy dramą

Z moich doświadczeń wynika, że warto w zakresie metodyki pracy metodą dramy stosować następujące zasady pracy:

- Tworzyć atmosferę bezpieczeństwa w grupie. Wprowadzić dziecko w świat pogranicza obszaru fikcji i rzeczywistości.
- Dokonywać takiego wyboru tematu do dramy, który jest bliski uczniom i dawać im szansę aktywnego zbadania jakiegoś ciekawego obszaru czy rozwiązania trudnego, lecz ciekawego problemu i zachęcać uczniów do proponowania swoich tematów,
- Rozbudzać zainteresowanie za pomocą ćwiczeń i gier.
- Unikać długich wykładów teoretycznych na zasadzie „co będziemy robić dziś na zajęciach”. Wprowadzać w temat krótko i konkretnie i natychmiast przechodzić do działania.
- Używać języka zrozumiałego dla dzieci.
- Nie oceniać. Stosować pochwały, jako przejaw uznania dla wysiłków i twórczej pracy dzieci. Każde „bycie w roli” jest właściwe.
- Nie korygować w trakcie trwania działań dramowych. Ważne w tym momencie jest myślenie, którego rozwój jest głównym celem pracy.
- Wspólne dochodzić do wiedzy.
- Podążać za dzieckiem - obserwować jego tok myślenia i działania, ale nie narzucać gotowych rozwiązań, aby nie poczuli, że dzieje się coś wbrew ich woli.
- Inspirować do działania za pomocą rekwizytów, stymulatorów oraz materiałów pomocniczych.

- Dbać o możliwość swobodnego wypowiedzania się uczestników i pobudzać do refleksji.

Między innymi, dzięki tym zasadom, udział w warsztatach dramowych – podkreślali ich uczestnicy - wzbogacają wyobraźnię, rozwijają pamięć, pobudzają do działania twórczego, rozbudzają refleksje, pomagają w zrozumieniu motywacji różnych zachowań. Uczeń w roli, ukryty za maską, rozwiązuje fikcyjne sytuacje problemowe. Poprzez działanie w określonej sytuacji łatwiej podejmuje decyzje, wzmacnia się wiara w jego możliwości, rozwija własną osobowość.

Edukacyjna i profilaktyczna wartość dramy

Dzięki dramie można "bezboleśnie" zmieniać złe nawyki w zachowaniu uczniów oraz uwrażliwić ich na problemy otaczającego świata. Drama pełni więc również funkcje wychowawczo - profilaktyczne. Jej podmiotem jest bowiem nie tylko konkretny uczeń, ale i relacje rówieśnicze. Wzmacnia zatem więź koleżeńską i grupową oraz poczucie współpracy i współodpowiedzialności. Życie uczniów na ogół pełne jest napięcia, obowiązków i przymusu. Często także monotonii i nudy. W tej sytuacji bezcenną wartość ma humor, różnorodność wrażeń, wzbogacanie własnych doznań różnego rodzaju przeżyciami. Drama odrywając ucznia od codzienności, rozładowuje kompleksy i napięcia psychiczne, pomaga w nawiązywaniu emocjonalnych kontaktów z otoczeniem, rozbudza wiarę we własne siły. Poprzez dramę można często rozwiązywać sytuacje sporne, konfliktowe. Poznawanie takich sytuacji i skutków ludzkich zachowań oraz sposobów poszukiwania właściwych rozwiązań przyspiesza emocjonalne, intelektualne i społeczne dojrzewanie dziecka. Dzięki dramie młodzi ludzie obserwują różne zachowania, dochodzą samodzielnie do najlepszych rozwiązań, a tym samym uczą się unikać błędów w życiu. Augusto Boal, znany na całym świecie praktyk dramy podkreśla, że „*nieważne, że działanie jest fikcyjne, ważne, że to działanie*”. Drama, dzięki działaniom podjętym w świecie fikcji, ułatwia zmianę siebie w rzeczywistości. Ta wiedza prowadzi do innego spojrzenia na ucznia. Dlatego olbrzymią zaletą metody jest to, że nauczyciel dostrzega już „całego słonia, a nie jego elementy”, patrzy na ucznia w sposób całościowy - na tle środowiska rówieśniczego w klasie/szkole oraz środowiska rodzinnego.

Magdalena Wiczorek
Konsultant Regionalnego Ośrodka Metodyczno –Edukacyjnego
Metis w Katowicach

Bibliografia

S. Clifford, a. Hermann, *Teatr przebudzenia. Praktyczny przewodnik dla instruktorów prowadzących zajęcia teatralne z młodzieżą*, Wydawnictwo Cyklady, Łódź-Warszawa 2003.

Drama stosowana jako narzędzie społecznej interwencji. Teoretyczne i praktyczne aspekty metody, pod red. K. Markowskiej – Byczek, Stowarzyszenie Praktyków Dramy STOP-KLATKA, 2007.

B. Way, *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.

M. Królicza, *Drama i happening w edukacji przedszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.

K. Koppett, *Techniki teatru improwizacji w programach szkoleniowych*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.